

TRIGLAV,

mythologično raziskavanje.

Spisal in založil

Davorin Trstenjak.

Z edno Triglavovo podobo.

V Ljubljani.

Natisnil Jožef Blaznik.

1870.

30 Km

VALENTI

1911

Triglav,

mythologično raziskavanje.

Spisal in založil

Davorin Trstenjak.

**Podoba Triglava-Trojana na slovensko-rimskem spomeniku
v Mariboru.**

Jean Thoenig

1870.

Natisnil Jožef Blaznik v Ljubljani.

43920

„Отъ снхъ же О. П. В. ѡзикоу вѣст ѡзикъ словѣнскъ отъ
племени ѡфетова: Норици, ежесоут словѣне.“

Nestor.

030006609

Predgovor.

Do sedaj so moji razni mythologični članki — in to še le v zlomcih — bili samo natisnjeni v nekterih naših časopisih. Ker pa me je več literarnih mojih prijateljev, posebno severno-slovenskih, nagovarjalo, naj vsaj edno večo raziskavanje, ki pretresa božanstvo po vsem njegovem bistvu in različnih njegovih delavnostih, dam v posebni knjigi natisniti, zato vstrežem s tem spisom njihovi volji, — saj bi že davno odstopil od svojih trdenj, ako me ne bi izvedeni prijatelji spodbujali k stanovitnosti. Dokazi bi res dobili bolj prepričalno moč, ko bi mogoče bilo vse slike, na ktere napotujem po raznih knjigah, ali ktere še hranim v svoji mappi, knjižički pridjati, kar pa se ni moglo storiti, ker to stane mnogo stroškov. Ako bolje okolščine nego sedaj mi osojene bodo mi dale več časa in pokoja, da sestavim nabrano gradivo za prazgodovino Slovencev, bodo vse slike priložene, za sedANJI našemu mlademu slovstvu prenemili čas sem rad, da že toliko pride na svitlo.

Vém, da bodem našel v domačem in tujem taboru nasprotnikov dovolj, te prosim samo, naj se pri presojevanji držé stvari, in naj nikar ne zabavljajo osebi; tudi naj mojim raziskavanjem ne podtikajo družih namenov, nego te, ktere jaz edino imam — razsvetiti temo prazgodovine Slovencev. Ne bi tega omenil, ako ne bi bil že doživel bridke skušnje, da je kritikarje mojih spisov — posebno nektere nemške — vodila pogosto slepa strast, in da sem namesto prepričalnega poduka le doživel porugavanja in ovajanja.

Na Ponikvi dne 11. listopada 1869.

Spisovatelj.

Triglav.

Motto:

„Una essentia vel substantia, —
tres personae.“

St. Augustinus.

Med nebeškimi telesi je solnce najdobrotljivejše, zato se je v verah vseh starih narodov kot božanstvo častilo. Stari narodi pa so si njegova pota in spremene letnih časov, ktere solnce stvarja, v symbolih predstavljali. Mislili so si, da se solnce o zimskem solncevratu narodi, zato so si solnce obrazovali pod emblemom novo rojenega deteta, ktero je skoz celo leto vse stopinje življenja prehodilo, dokler se ni proti zimi postaralo,¹⁾ in rodilne moči zgubilo.

Tako se je grški Apollon bog solnca in luči narodil. Oče mu je bil: Zeus in mati: Leto ali Latona. Latona pa je bila hči Phoiba in Koiosa²⁾. Po egiptskih skrivnostnih naukah sta Isis in Osiris rodila Arverisa, ktereга tudi drugi imenujejo: starejega Horusa ali Harpokratesa,³⁾ kar po Jablonskem pomenja: „claudicans pede“, dobro in naravno poznamljovanje za solnce, ktero po zimskem solncevratu še slabo in šepavo stopa. Tudi vedski solnčni bog Jama sin Vivasvata se veli: Kanka,⁴⁾ kinkav, cankav, plantav, claudicans⁴⁾. Ravno tako germanski solnčni bog Tyr

¹⁾ Glej Prichard: Darstellung der ägyptischen Mythologie, übersetzt v. Hayman str. 90. ²⁾ Obširnije pri Prelleru: Griech. Myth. I., 152, 153. Lauer, System der griech. Myth. str. 253 itd. ³⁾ Plutarch de Iside et Osiride II. str. 358. 377. Jablonsky, Panth. pri Prichardu str. 72. ⁴⁾ Weber, Indische Studien I. 194.

*) Jama se tudi veli Ćirnapadas = Kernonog, der Krummfüssige. Kern pomenja tudi: curvus, primeri rusko: kernnos, krummnasig, srbsk: kernja, kernjo, homo cruribus mutilus. Da slabost zimskega solnca poznamljajo, so si tudi starodavni narodi zimskega solnčnega boga mislili na eno oko slepega, kakor postavim nordskega: Odina (glej Sepp V, 182). Mythus prednje Azije pa nam zimskega solnčnega boga v ženskih oblačilih predstavlja v znamenje njegove bezmočnosti. Tudi indijski solnčni bog: Kršna se je obrazoval v pripognjeni postavi, težko po tleh lazeč (Nork. RWtb. II., 399.). Še druge predstave slabega zimskega solnca moram omeniti. Plutarch (de Iside et Osiride cap. 52) pripoveda, da so Egiptčani 22. dne meseca Paophi, to je,

ali Ziu se veli šepav.¹⁾ Kakor sta se solnčna boga Apollon in Harpokrates narodila, tako tudi indijski solčni bog Kršna, kteremu je oče bil Vasudeva, kar pomenja: svetli bog, od vas, urere, splendere, in: deva- deus, in mati Devaki, kar tudi pomenja: svetla. Po drugih basnoslovcih se je mati velela Jaçoda in oče Nanda.²⁾ Omenil sem že, da tudi slovanska solnčna božanstva so se obraževala kot deteta, kar tudi na vero o rojstvu solnca opominja.

Ali ker po zimskem solncevratu rojeno solnce še nima prave moči, in je še nadlegujejo goste zimske megle in mokrota, zato najdemo v basnoslovji starih narodov, da se novo-rojeni solčni bog mora vojskovati s pošastmi. Tako grški Apollon: s Pythonom, kateri ni druga, kakor učeni Preller³⁾ razlaga, nego symbol „der Finsterniss im natürlichen und ethischen Sinne unter dem Bilde einer wilden Ueberfluthung und pestelenzialischen Ausdünstung“; *) — egiptski Horus s

po jesenskih aequinociah praznik solnčnih bergel (Krücken) obhajali, ker se v tej dóbi solnce od nas naprej pomikava, in krivo pot dobavlja. Solčni bog se je toraj predstavljal ali samo z edno roko, kakor germanski Tyr ali Ziu, ker drugo mu je volk (symbol zime) odgriznil (Sepp, Leben Christi V. 131), ali pa brez rok in nog, kakor indijski Džâganath — kar pomenja: gospodar sveta, kateri si je ves svet naložil, ali od težkoče roke in noge potrl (Dapper, Asia. Nürnberg 1681 str. 62). Zbrucovski: Svetovit je izobražen v enakem položaji.

Tudi severnoslovanski Marovit je po Norku (Mythol. etym. symb. Realwörterbuch sub voce) bil obražen: z levjo glavo, symbolom solnca, in s kurtastim naročjem, in med severnoslovanskimi maliki so našli iz méda zlito možko podobo brez naročja z debelim vampom, glavo s solnčnimi žari obsijano.

Ta podoba je sadaj hranjena v Berlinu v kraljevskem zbirališču domačih starotin (gl. Kugler, Museum, Blätter für bildende Kunst, Jahrg. IV, 1836. str. 236). Tudi med spomeniki nekdanjega slavnega mesta Solva, sadaj hranjeni v škofovskem gradu v Sekavi, najdemo možke podobe, katerim ste roki pred loketoma potrte, v znamenje že slabega solnca (glej Schriften des hist. Vereins für Innerösterreich I. Heft, Artistische Beilagen Tafel 20 fig. 98/74). Marovit pomenja ali smertni bog od korenike mar, ktera pa tudi izrazuje pomen: svetiti, sansk. mariči, Lichtstrahl, litevski margas, bunt; velikorusk: mariti, glühend machen; gršk reduplikovano: μαρμαρον, geflecker Stein; μαρμαρινη. Geflimmer; severnoslov.: mir, svet, mundus itd. glej Benfey, griech. Wurzellexikon I., 481.

¹⁾ Sepp, Leben Christi V. 183. ²⁾ Maha — Bhârata, IV, 178. Višnupurana edit. Wilson str. 440; primeri: Lassen, Indische Alterthumskunde I, 618. ³⁾ Preller, griech. Mythol. I, 156.

*) Tudi Schwenck ima Pythona za: „Winter, den der Lichtgott des Frühlings bewältigt (Mythol. 7, 85. 293);“ tako tudi Schwarz:

Thyphonom, kar po učenem Dunckeru¹⁾ simbolizuje: „die ausdörrende Hitze, die Unfruchtbarkeit, Wassermangel, die Dunkelheit, welche die Sonne verschlingen will, die Macht, welche zerstöret und verwüstet — alles Böse und Schädliche in der Natur“. Jablonski²⁾ izpeljava ime Thyphon iz egiptskih besed: Theu, veter, in phon, škodljiv. Gellius (19.1) imenuje: figurae quaedam nubium metuendae: *τρωφνας*. Ravno tako se bojuje indijski Kršna s kačo: Putâna; in že učeni Pott³⁾ je dokazal, da Python in Putâna sta iz edne korenike: pudž, foetere, puti, foctor, grški: *πυος*, lat. pus, *πυθριω*, letiški: pût, litevski: puti, faulen, lat. putere, putris, putredo, gothiški: fuls, „was in Fäule geht“, slov.: puča, pučanica,* imena mužnatih krajev iz put+ja. Gotovo iz te korenike rusko ime Putša; in slov. puc, konjadir. Python in Putâna toraj izrazujeta: močvirno kačo.

Lepo opazuje učeni Pott⁴⁾ pisaje: „Naturgewalten, mit denen der Mensch zu kämpfen hat, denkt er sich als lebendige Ungeheuer, welche ihm schaden wollen“. Tako si je tudi tipifikoval (osebljal) z: draki, zmaji, séni, pozoji prebivavci muž močvirn — muže in močvirne.

Sem še spadajo druge besede Pottove⁵⁾: „Die Sonne trockenet giftaushauchende ringsum Krankheit und Tod verbreitende Sümpfe aus, daher heisst der griechische Sonnengott Apollon *Ἡθιοκτορός* (ubijavec Pythona) und der indische Kršna-Putânanah;“⁶⁾ kar ravno to pomenja, kar: *Ἡθιοκτορός*.

Dokazov tedaj imamo dovolj, da pod pozoji, ktere

de antiquissima Apollonis natura Berol. 1843 p. 30. Lauer (griech. Mythol. str. 260. 263) v Pythonu ne vidi samo zimskih megel, temuč tudi nočne, ktere pred solčnim bogom zginejo; Curtius pa „ein Geschöpf sumpfiger Finsterniss“ glej Gerhard, Archaeolog. Zeitung 1855. str. 19.; — primeri tudi izvrstni članek: „Die Arier der Urzeit,“ von Moriz Carriere v „Illustriertes Familienbuch 1861. Neu Folge I. Band V. Heft.

¹⁾ Geschichte des Alterthums I, 59. ²⁾ Pantheon, I, V. cap. 2. 5. 14. 18. itd. ³⁾ Pott, v Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung VI. B. II. H. 123 124. ⁴⁾ Nork. Myth. symb. Realwörterbuch IV, 467. ⁵⁾ Pott l. c. ⁶⁾ Pott l. c.

*) Pučanica je močviren hostnat kraj blizo Vurmberga, kamor slovenske narodne povesti stavljajo boj Krsnikov s sasom, ali sesom (sansk. *çeça*, kača). Ljudstvo pravi: v Pučanici je bil izkotan „lintvert“, kteri sadaj v globočini vurmberškega studenca leži. Tudi nemške povesti vejo povedati o pozojih v studencih: primeri povesti o pozoji: Midgardswurm. *Çeça* — sas pomenja: bleškeči, tudi Grimm razlaga ime lintwurm z „der glänzende, schillernde Wurm“, primeri slovaško: šarkan, zmaj, iz šar, bunt, gestreift, schillernd.

Pis,

solnčni bogovi ubijajo, se ima umeti: zimska mokra megla, močvirna itd.

Je li tudi v slovanskem mythu nahajamo solnčega boga v boji s pozojem?

Ako slabe ostanke slovanskega basenstva prevdarjamo, nahajamo tri junake, kateri se borijo s pozoji in sicer: Krsnika, Kraka-Kroka in pa Truta.¹⁾ O poslednjem, kateri ne spada v vrsto solnčnih božanstev, bodem na drugem mestu govoril, ali Krak, Krok, mythiški oče, Ljubuše, Tetke in Kaške v zgodovini Čehov, dalje Wande v zgodovini Poljakov, je bil iz prvega: solnčno božanstvo, ker se še pri nekterih slovanskih plemenih doba, o katerem se solnce rodi, veli: Kračun,²⁾ Kerečun itd., in v kraljedvorskem rokopisu ima solnce priimek: „krok“. Ime poznamlja: kračejočega, den Wandelnden, Gehenden, primeri: krača,³⁾ na Slovenskem: pes suilis, krok, gressus^{**)}. Ime: begajoč, kračejoč ima tudi persijski solnčni bog Mithras in Apollon se tudi veli: *δρακίος*.³⁾ Primeri moj članek o imenu Trogimar v „Novicah“ l. 1859. str. 410.

Božanstvo Krok, Krak tudi nahajamo med retranskimi maliki, in sicer v obliki: Krikki.⁴⁾ Krikki je polabsko-slovanska oblika za: Kroko, ker polabski Slovani so govorili: slivi, namesto: slovo, kakor učeni Šafařík⁵⁾ trdi, ter tudi Kriki, namesto: Kroko.

Masch pravi, da lice tega božanstva je človečje brez brade, in da glava ima kodraste vlasi. Brada je symbol moči, toraj brezbradno božanstvo pričuje mlado, šeslabo solnce. Kodrasti vlasi so symboli solnčnih žarov. Glava je pokrita s šišakom (Helm) v znamenje, da je bog vojščak, ravno to značuje tul, v katerem je pet strel. Saj je že Ovidij pel o boji Apollonovem s Pythonom, da ni bil lehek boj z drakonom:

„mille gravem
tellis exhausta paene pharetrâ
perdidit effusa per vulnera
nigra veneno.“

¹⁾ O Kraku, Kroku, glej Šafařík, Slaw. Alterth. I, II. II. 354. 359—361. 420. Hanuš, Wissensch. des slav. Myth. 84. 324.

²⁾ Hanuš, Bajeslov. Kalend. str. 48. ³⁾ Burnouf: Yačna, 376. Plutarch Symp. 8, 4. Pausan. V, 7. 4. ⁴⁾ Masch, die gottesdienstl. Alterth. der Obotriten ed. Wogen. §. 125. fig. 8. ⁵⁾ Šafařík, Slaw. Alterth. II, 623.

^{*}) Krača se pri štirskih Slovencih veli oni del noge svinjske gor od parkljev.

^{**)} Na častje Krakovo opominjajo imena krajev: Krakov, velika dobrava v bližini starega Neviouduna, Krakova v gornjem Štirnem, Krakovo, predmestje ljubljansko. Mesto Ljubljana ima pozoja za grb.

Ali z božanstvom Krakom — Krikom je tudi združen polomeseč celo naravno. — Čuli smo, da ga tudi ima solnčni bog Triglav v roki, in že učenik Schwenk¹⁾ je rekel, da mesec služi: „zur Bezeichnung der Zeit, welche durch die Sonne erschaffen wird“. Kakor se indijski solnčni bog Jama veli brat Manu-tov (mesečev); in Manu po učenem Weberu²⁾ pomenja: „Der Zeitmessende“, (primeri, kar sem o Jama-tu pisal v Mittheilungen des histor. Vereins für Krain im Januar 1858 str. 1, 2, 3); tako tudi se v narodnih srbskih pesmah veli mesec brat solnca³⁾ in napis na mesecu retranskem: Čisl-bog, prav naravno izrazuje, da je mesec bog čisla — časa, dobe, da se po njegovih spremelah čas, „čisla“ (šteje, česk.: čislo, Zahl); čas pa stvarja solnce novorojeno: Kriki = Krako, Kroko. Tukaj imamo nov dokaz, da so retranske podobščine resnične in ne izmišljene in iznajdene.

Po Kollarovem⁴⁾ berilu je na retranskem pozoji, kateri ima napis: Čirnitra, Čirnitra, tudi napis: Radegast Čirnitra Kijak, to je: Radegast ubijavec Čirnitra skijem, „der Erkeiler des Čirnitra“. Vsaj imajo solnčna božanstva tudi kij v rokah, s katerim pozoja koljejo, tako Herkulsta, ubijavec Hydre (močvirna kača, od *ὕδωρ* voda, mokrota) in pošasti „kete“ (*κητη*).⁵⁾ Znamenito je, da Čirnitra (= Čirnitra, ker polabski Slovani so tudi e radi kot i izgovarjali) ravno to pomenja in izrazuje, kar: Python, Putâna, Hydria, naimer — močorico, močvirno kačo.*)

Štirski Slovenci močvirne kraje imenujejo: črnila, primeri: Črnila, močvirni kraj v Kralovcih, kder je po večki povesti Krsnik ubil pozoja; Črnec, imena več močvirnih krajev v fari sv. Andraša in Antona, in sicer se močvirni travniki velijo: črnici, tudi potoki, kateri v mužah zginejo, Črmlja, mužnat potok v fari sv. Roperta, Črmljenšak, kraj mužnati ravno tam. Janežič ima v svojem slovaru: črn, črnec, Sumpf, Moor. Vsa ta imena so gotovo nastala po črni barvi vode.

¹⁾ Mythologie der Slaven str. 159. ²⁾ Weber, Indische Studien I, 194. ³⁾ Talvij I, 49. ⁴⁾ Krolmus, Posledni božiče Črnoboha, str. 18. ⁵⁾ Primeri Gerhard, Alte Vasen, Tom. II. Taf. 111, str. 94.

* Slovanke poznamovanja za draka so: san, „Ideže Trut pogubi sañ (sanj) ljutu,“ slov.: san, senec, primeri ime: šeneški vrh in pa: drakšelj, dalje Senčak in pa: Drakonjci, — vse sosednje občine na Štorskem; polski: san, horvatski in slovenski: pozoj, od zijam, zmaj je sorodno z besedo zmija. Na Štorskem imamo ves Senovše, kmet se veli Senekačnik, in veška povest vé pripovedati o senih, kateri so tam razsajali. Pri Slovcih se veli Smok, Zmok, toraj = močor, kakor Slovenci salamandra imenujejo, ali pa iz smukati, schlüpfen, kakor sán, sen iz korenike sansk: san, ire, moyere, zato: sani, sanke, Schlitten. Pis.

Črniltra toraj pomenja: Schlammerzeugend, Schlamm-machend, ker tra je suffix, in se prideva „nomini agentis“, primeri slovensko: kositar, der Sensenmacher, prijatar, mešetar, mešutar, der Unterhändler, staroslov.: mešelj, lucrum, v ženskem spolu pa: Tatra, Matra, Retra; v srednjem spolu: tro, postavim: jutro, sansk.: djautra iz korenike dju, ju, splendere.

Suffixi: tar, tra, tro so toraj v slovanski gramatiki izpričani. *) Primeri še: motovilo za motovitlo = motovitro; oralo za oratlo = oratro, oratrum, *αραιρον*.

Ker pa pozoj tudi symbolizuje, črno temo zimskih oblakov, ter Črniltra, Černitra **) zna tudi naravnost pomenjati: nigritudinem producens, caliginem faciens, in je toraj ime v zmyslu enako kaži: Kaliga, od kala, črn, in ga, ducens, ferrens, katero je indijski solnčni bog Kršna ubil.

Ako sedaj na norenske spomenike pogledamo, najdemo pozoja v Ptuji. Da se je v Ptuji nekaj solnčno božanstvo častilo, pričujejo tudi drugi spomeniki. Na severni strani velikocerkvenega stolpa vidiš spomenik, na katerem je izdelana glava solnčna, kraj ktere sta na vsaki strani dva sokola ali jastreba. Tudi listnata bršljenova vejica se tukaj na tem spomeniku najde, — sami symboli solnčnega boga, gospodarja življenja in smrti po slovanski mythologiji. Drug spomenik ima ribi in solnčno glavo, in so pet na dvema spomenikoma najdemo sokola, pod enim so pet ribo. ***)

Tedaj so pet na teh grobnih kamenih nahajamo solnčne symbole v potrjenje, da je sodnik mrtvih bil solnčni bog, in da so duše mrtvih morale črez vodo, katero riba symbolizuje, — v podzemeljski svet.

*) Pott piše (Etymolog. Forschungen II, 555, 556) suffix tar, tra, wodurch gewöhnlich Werkzeuge bezeichnet werden, tra bildet auch Adjective zur Bezeichnung eines Werkzeuges, Mittels, auch einer Handlung, z. B. mátra — *μετρο*, *φερετρο* — feretrum, vergleiche auch die Formen im Latein: claustrum, rostrum, spectrum, tonitru u. s. w.; primeri še slovensko: vehtra, Wassergefäß, sansk. viš, conspergere. Besedo: jutro tudi Pott primerja z sanskr. djautra (Etym, Forsch. II. 207).

**) Na retranskem pozoji: Črniltra je tudi napis: glit = glot. Glot genitiv gloti, ali pa glota genit. glote pomenja: *ὄλλος*, ein Haufe Menschen, Tross beim Heere, Lärm, Gedränge, Auflauf Znano je, da so stari Slovani symbole božanstev nosili pred vojsko kot bojna znamenja (Adam Brem, 6, 17); tudi priprava retranskega draka potrjuje, da so ga natikali na ranto, in ga pred vojskino trumo nosili. Nemški letopisci tudi pripovedajo, da so stari Slovani z velikim vsklikom, kakor današnji Rusi v boj planili.

***) Snemke teh spomenikov hranim v svoji mappi.

Dalje pozoja nahajamo na rogačkem spomeniku.*) Na rogački gori je stal v starih časih tempelj solncu posvečen, kakor spomeniki tam najdeni pričujejo. ¹⁾ Pod rogačko goro še dan današnji stoji ves: Črnbožiče, in v javnih listih je lani nekdo popisal, kako je z rogačke gore na Ivanjevo noč videl Črnbožiččane okoli kresa z gorečimi bakljami v rokah plesati in črez ogenj skakati.**)

Drug spomenik izkopan pri Waltersdorfu predstavlja golobrado solnčno glavo, ktera ima jastrebove peroti. To solnčno glavo napada od vsake strani en pozoj.***) Eden najlepših spomenikov pa se najde nad cerkvenimi vratmi v Ledinji (Lieding) na Koroškem. Posamezne podobe so sledeče: 1) bljuvajoč pozoj z zasukanim repom, čisto podoben onemu, kateri se med retranskimi spomeniki najde; 2) golobrad mladenič z dolgima kitama (Haarflechten), kateri z levo roko leva za kečko drži, zadi za drakom pa stoji lepo oblečena ženska podoba, ktera se z roko dotika mladenča.

Ta simbolika drugega pomena nima, kakor: mladoletni solnčni bog Krak, Radegost, čegar symbol je: lev premaga zimskega draka — osebljeno mokroto, megleno temo, in reši: Vesno osebljeno mladoletno zemljo iz oblasti pozojeve.****) To idējo tudi vidimo izraženo na retranskem draku. Masch ²⁾ popisuje ga tako-le: — „das ganze Bild stellt einen geflügelten Drachen vor. Der Kopf ist aufwärts gebeuget, der Rachen offen, in beiden Kinnbacken sind viele Zähne zu sehen, welche nahe an einander stehen. Die Füße sind kurz, und mit Panzerschuppen (tudi lidinški pozoj je po vsem životu luskat,) bedeckt. An dem rechten Fusse sind vier Klauen. Unter der rechten Klaue liegt ein Käfer, welcher oft vorkommt. Unter der linken Klaue sitzt an der Röhre ein kleines Brustbild. Der Schwanz des Drachen ist in die Runde geschlungen (ravno tako je na vlas retranskemu podoben

¹⁾ Muchar, Gesch. der Steierm. I. str. 421, 422. ²⁾ Masch, fig. 1. in fig. 7.

*) Glej snemko pri Much. Gesch. der Steierm. Taf. X.

**) Feuilletonist iz rogačke slatine v graškem časopisu „Tagespost“. V kancelijah so ime Črnbožičče popačili Tschermoschische.

***) Snemko tega spomenika hranim v svoji mappi.

****) Tudi ruske narodne pesmi še govorijo o ujetji boginje zemlje: „Priletel kulik iz zamorja prines Vesnu (mladoletno zemljo) iz nevolja“ glej Hanuš, Bajeslovni Kalend. 101. Ujeto privezano zemsko boginjo, ktero solnčni bog v močni možki podobi z obilnim vlasovjem in brado reši iz oblasti pozojeve, nahajamo na štirskih spomenikih. Snemko hranim v svoji mappi. Na to rešitvo zemske boginje iz oblasti zimskega draka opomenja kranjskoslov. národna pesma: o sv. Margareti (natisnjena v Hicingerjevem Koledarji leta 1863).

lidinški zmaj), welche einen doppelten Widerhacken hat, auswärts heraus. Mitten auf dem Rücken ist eine Erhöhung, an welcher zwei Brustbilder noch zu sehen sind. Auf der rechten Seite ist das Brustbild eines Mannes, so mehrentheils gegen die Spitze des Schwanzes gekehrt ist. An der linken Seite sieht man das Gesicht eines Frauenzimmers mit vielen gekräuselten Haaren, und um den Hals desselben gleichet die Kleidung einer römischen Stola“ itd. (glej sliko pri Maschu).

Toraj tudi tukaj simbolizovana odrešitva osebljene zemlje iz oblasti draka, kateri v zimi nad njo gospoduje, in tudi ima ujetega govnačca, symbol rojenja, zato se govnač veli česki: babka, litevski: babolas, ker je bil kot symbol rojenja boginji rodivnosti: Babi posvečen, zato ga med retranskimi spomeniki tudi nahajamo na podobščini Belboga, Svetovita in pa boginje svitlobe: Sive.*)

Orožje, s katerim solnčni junak zmaja ubija, je večidel kij. Kriki—Kroko ima, kakor smo videli tudi puščice, nalik grškemu Apollonu. Radegast ima med retranskimi maliki kij v rokah in laboda na glavi, na prsih pa bikovo glavo, ravno tako drugokrat pa severnoslovanskega solnčnega boga nahajamo s kijem v desnici, jastrebom na prsih, na glavi, ktera štiri solnčne žare ima, pa še je videti perot labodova. S kijem solnčnega boga tudi na noriških slovensko-rimskih spomenikih po gostem nahajamo, tako v Celji s plaščem ogerjenega s tako imenovano frygijsko kapo pokritega in na kij naslonjenega junaka, dalje v Ptujci, kjer je samo zadnja stran s plaščem ogrnjena, drugači pa podoba v desnici silen kij držeča,**) — je gola, in slednjič med sekovskimi spomeniki, kjer poleg junaka s kijem oboroženega še vidimo bika,***) čegar glavo retranski „Radegast—Kijak“ na prsih drži. V tako imenovanem Ožvaldovem grabnu v kanjuški fari se še najde eden spomenik božanstva, kij v rokah držečega, ali bog je samo do popka možke podobe, od onod pa konjske****) kar je gotovo podoba slov. Centaurov—Polkonjev. †) O Polkonjih ne govoré samo ruske in slo-

*) Obširniji članek o simboličnem pomenu govnačca najdeš v „Glasniku“. Siva je bila v etničnem okrožji boginja ljubezni, to pričuje njen atribut jabelko, in tudi napis: Račivia; primeri cerkvenoslov.: račiti, velle račitelj, amator račeniye, amor. Račivia, toraj pomenja, amabilitas, na drugi nogi stoji: „i stid“ et pudor. Berilo: Razivia ni istinito, runska pismenka znači črko: ě.

***) Obe podobščini najdeš v moji mappi.

****) Spomni se na praznik: Turice.

*****) Snemko hranim v svoji mappi.

†) Ako v tem spisu povsod ne navajam dokazov, da je v slovanski mythologiji se rabila ena ali druga žival za ta ali on symbol,

venske narodne pesmi, tudi med retranskimi starotinami najdemo podobe pol človeka pol konja (glej Masch pag. 39).

Tudi slovenske narodne povesti še pripovedajo kakor sem že omenil, o Kresniku = Kršna, kateri je pri Vurmbergu ubil pozoja imenovanega „Ses, ali Sas“. Če človeka hočeš razdražiti, reci mu, da je: „ses“, in si ga močno razljutil. Ta pozoj se ujema z indijskim mytologičnim zmajem: Čeča, Adžičeča, die Ziegenschlange, kačja pošast s kozjo glavo in drakovim repom. V njej je osebljena kakor v: „*ζυμιαρα*“ burni oblak. Da je Kresnik bil solnčni bog, potrjuje kres, ogenj o Ivanjem letnem solncevratu vžgan solnčnemu božanstvu na čast, po častji Kresa so obviknola imena: Kresimar, Kresimir, Glanzberühmt, na norenskih kamenih dvakrat lahko bereš ime: Cresenius.

Solnčnega boga smo spoznali kot novorojeno še le korakajoče dete, katero se v zimskem času ima vojskovati s pozoji, ki so simboli meglovja, v poletnem času pa vihar-
nih oblakov. Najmirniši čas, — čas brez vse vojske je za solnce mladoletje. V tej dobi se solnčni bog skazuje kot največi dobrotnik, zato prevzame posel pastirja in rataja in dobavlja pristna imena, postavim: Jaro, Jarilo, Veles, Volos*) Kurent**) itd. Symbol mladoletnega solnca je oven. Oven ima v symboliki mytologični več pomenov. On je symbol rodovitnosti in proplajanja (propagationis); zato učeni Schwenck dobro opazuje (Sinnbilder str. 515): Wie man das Männchen der Rinderheerde — den Stier, und das Männchen der Ziegenheerde — den Bock zu Sinnbildern der Fortpflanzung und Fruchtbarkeit erkoren hat, so auch das Männchen der Schafheerde — den Widder. Oven je bil v Egiptu symbol Ammonov, božanstva solnca in življenja (Macrob. I. 21.), v indijski mytologiji ga ima Agni, bog ognja. Na ovnu jaše Athene kot boginja obrodin-
nih oblakov (Lauer, Archeol. Zeitung 1849. Nr. 3. Gerhard griech.

držal sem se izreka Schwenckovega, ki se je prepričal resnice, da pri Slovanih imajo symbolične živali isti pomen, kakoršnega imajo pri družih narodih (Schwenck 7, 110). Pis.

*) V staroruskih pismih se: Veles, naravnost veli: „bog skotja“, to je, črede, živine. Ime Velesovo opominja na njegovo častje. Veles se toraj vjema z Apollonom s priimkom: Karneros.

**) Kurent, Kurant, Korant prestara močna oblika je bil bog oranja. Korenika je: kar, scindere, primeri litevsko: kurti, collere, orare, zemljo karati — kalati. Kurent je toraj: Spalter. Čas, v katerem se je delo na polji začelo, je bil starodavnim Slovencem neskončno vesel, obhajali so ga s petjem, godbo in pojedinami, zato v Kurentu najdemo onaj značaj, ki ga imata grški: Dionysos in indijski: Rama — Madhuprija — medu — pijače prijatelj.

Pis.

Myt. I., 18. § 40. 5.). Dalje je oven symbol indijskega Indra, kateri se zaradi tega veli mēša, varšni, irrigans, conspergens, in grškega: Zeusa in Hermes a kot božanstev deževja (Preller Griech. Myth. I. 78. 93. 233. itd.). Povsod je toraj oven symbol plodnosti in rodivnosti in drugega pomena nima tudi v slovanski mythologiji. Slovanom je oven bil symbol jarega mladoletnega solnca. Ovna zakoljejo Čehi in slovenski Pohorci o veliki noči, in z njegovimi kostmi čarajo; posebno Srbi na Džurdžjev Dan imajo z janjcem dosti obhajil, ktera še opominjajo na pogansko solnčno častje (Vuk rječ. s. v.), slovanska božanstva Hamon, Homan, Hamböh in Sventobog sta bila izobražena z ovnovimi rogovi (Krok II. pag. 343), dokazov dovolj, da ga je tudi slovanska mythologija rabljala za symbol. (Beri obširnejše o Homanu moj članek v knjigi: Niz bisera I. tom. *) Največo moč doseže solnce po leti, in sicer o letni solncestaji. Solnce postane vojščak nepremagljiv, silen in ljut, zato ima ime: Svantevit, Sventevit, Svatovit, Svetovit, Svetbog. Beseda svet je izvirno pomenila: silen, močen, — on je Rugevit, Karevit, — sama poznamenovanja moči in ljutosti. V tej svoji lastnosti ima za symbol: leva, znamenje moči, poguma, srčnosti pri Indih, Grkih, Rimljanih, Arabljanih in Asircih, symbol oblasti, vladarskega dostojanstva in kulturne moči, symbol razdora in vsega, kar je sovražno in pogubivno človeku. V slovanski mythologiji ga ima Radegost za atribut zraven drugih solnčnih symbolov kot laboda in turje glave. Ima ga ruski: Silnojbog, ki je v desnici držal sulico in v levici kroglo — sama znamenja solnčnega božanstva (Kajzarov str. 101. Popov. str. 47). Da je Črnobog bilo tudi solnčno božanstvo, in sicer ni samo solnce v zadnji dōbi svojega tečaja, temoč tudi ponočno, dokazali so vsi basnoslovci, ki so se pečali s slovansko mythologijo, tako: Kollar, Hanuš, Jungman, Šafařík, Erben med Slovani, Schwenck in Grimm med Nemci.

Doslej smo spoznali solnčnega boga kot mladiča s svojim symbolom ovnom, kot srčnega junaka v možki močni dōbi s svojim symbolom — levom, podajmo se tedaj k sopeť oslablajočemu postarajočemu se — večernemu nočnemu in zimskemu solncu. Za starost ni najti pri nobenem starodavnem narodu symbola izmed živali, ali rastlin. Nobeno

*) Homan, Oman, polsk. Homen, rusk. Gomen je bil bog sparnega poletnega vremena, primeri srbsk: omara, Gewitterschwülle. Ker pa sparno vreme prinaša bolezni, pomor, kugo, zato ga v polskih in ruskih pripovedkah nahajamo v družbi boginje Džume — kuge. Njegov symbol oven pričuje, da je bil ali modifikacija solnčnega ali pa vremenskega (Gewitter) božanstva.

kraljestvo prirode ni rodilo stvari, ki bi simbolizovala starost, zato so mogli vzeti za symbol starosti — človečjo glavo — človečje obličje. —

To je tudi pri starodavnih Slovanih služilo za symbol starosti.

Med retranskimi maliki vidiš podobo triglavno. Edno obličje je mladenčevo, drugo bolj možko, in tretje starčevo — z dolgo brado. Iz glavnega pokrivala so se vzdigali žari — v znamenje, ka je triglavno božanstvo bilo solnčno. Napis se po mojem in Kollarovem berilu glasi: Vidha, in ne: Vodha, kakor je Masch bral. Kaj Vida pomenja, bodem dalje doli povedal (glej: Masch ed. Wogen §. 88., 89., 90. Fig. 4.) To božanstvo je Triglav, kateri se je v mestu Štetinu (Ščetinu, zato nemški prestavek: Borstaburg) častil; njega omenja: Valentin Eichstet pri Frenclnu (pag. 204.) da je imel tri glave pod enim klobukom; Albin in Pirnensis pa sporočata, da so ga posebno častili Braniborci. Ščetinčani so ga poklonili, ko so bili pokrščeni, cesarju Otonu, ki ga je daroval papežu Honoriju (glej Frencl pag. 205). Spisatelj: „Vitae s. Ottonis“ (Script. rerum Bamberg cura J. P. Ludewig Frankfurt 1718 pag. 491) tudi o njem sporoča in reče: „Trigelaus (Triglav) dictus, tricapitum habebat simulacrum, asserentibus idolorum sacerdotibus, ideo summum Deum tria habere capita, quoniam tria procurat regna: coeli, terrae et inferi.“ In res te lastnosti in delavnosti ima solnčni Bog, na nebu — sveti, na zemlji s svojimi žari obrojuje, in kot nočno zimsko solnce — sodi umrle. Zato napis: Vida, prav naraven, on je videc odkritih in tajnih reči, pa tudi vidjenje (intelligentia) ima on v najpopoljniji méri. Zato se v ruskih narodnih povestih solnce veli: Djed Vsevjed. Po staročeskem glossaturu Waceradu ima Triglav — „triceps; quia tria habebat capita capreae,“*) — tri kozje glave, ktere so tudi celó pristne za njegovo delovanje, ker koza je symbol rodovitnosti, zato se že v Vedah Surja=solnce veli: „adža ekapad,“ kozel ednonožen, ali pa: Mènda: rdeča koza (Weber, Ind. Stud. str. 96.) Zraven je kozel zavoljo svojega infernalskega smradú,

*) Trojanu, kateri je enak Triglavu, ruske povesti pripisujejo: kozja ušesa in voskova (voščena) krila. Tudi po ruskih pravljicah je Trojan imel tri glave. Buslaev misli, da je bil vladar svetlih podzemljskih duhov — laburov (Elfen), hraniteljev zlata in srebra ne trpečih solnčne luči. To misel spričujejo prè ruske pripovedke. Ali ravno ta lastnost Trojana dela ponočnim ali zimskim solncem ktero je skrito v podzemljskem svetu, in kadar jutro ali v mladoletji sopet pride na svetlo, si voščena krila raztopi, očituje sopet svojo ognjeno moč.

symbol podzemeljskega svetá, nad katerim je Črnobog, kot ponočno in zimsko solnce vladal.

Spisatelj življenja sv. Otona (cap. II. 32.) piše, da je v Ščetinu bil Triglavu posvečen vranec. Celo leto ni bil obsedlan, nihče ni smel jahati ga; eden duhovnov mu je skrbno stregel, zato je bil velik in tolst. Rabili so tega konja za vedeževanje. Že učeni Schwenck je opazil, rekši: Ein Gott, dem ein schwarzes Ross gehört, muss mit der Unterwelt in Verbindung stehen, wie die schwarze Farbe beweist. Wie kommt aber ein Unterweltsgott zu drei Köpfen? Wir werden nicht fehl gehen, wenn wir in ihm eine Form des Sonnengottes erkennen, da dieser mit der Unterwelt in Verbindung steht, und die drei Köpfe sehr gut für ihn geeignet sind; — die aufgehende, die am Tage stark und heiss leuchtende Sonne und drittens die untergehende, können im Bilde durh drei Köpfe eines einzigen Gottes füglich dargestellt werden. (Mytholog. der Slaw. pag. 159 160). Resnico te razkladbe potrjujejo ruske narodne pripovedi: o Djedu Vsevjedu. Žena Djeda Vsevjeda govori mladenču: Moj sin — jasnoje solnce, utrom on ditja (dete) v polden' — muž — a večerom — starij djed. (glej: Potebna, Drevnosti. Tom. I. str. 192.). Srbi solnčnega sina imenujejo: sunčevič. Sunčevič se oženi po bolgarski narodni pesmi z Nasto, po družih pripovedih z Lado. Njun sin se veli: Did, sansk. didhis, svitel, lesketajoč, primeri slov: didljati, schillern, kreiseln, spielen, dideldajec, dideldajček, Kreisel, trochus.

Pri Rusih in Srbih se je Triglav velem tudi: Trojan — trinus, der dreieinige. Imenuje se zraven: Hrsa, Velesa in Peruna (glej Haženija presventija izd. Sreznevskega v drev. pamjat. rusk. jaz. 1863. str. 205.), dalje v pripovedi: „Slovo o polk. Igor.“; po kateri junak Vseslav Trojanu vrže „žrebi“ (Loose), primeri gore lastnost Triglavovega vranca.

Tudi srbske narodne povesti govoré o caru ali kralji: „Trojanu“ (primeri rusko: „solnce car), kateri je vsako noč jahal v Srem, ter ljubil nekako ženo, zato je šel, ker po dnevi ni smel od solnca, da se ne raztopi, vsikdar po noči domú.*) Trojan je toraj ponočno ali zimsko solnce. Kakor podnevno-mlado in poletno solnce ljubi mladoletno in poletno zemljo, kar bodem na drugem mestu obširniše dokazal, tako ponočni in zimski solnčni bog zimsko zemljo.

Na Kranjskem je bil češčen v Bohinji pod Triglavom zraven mlado- in poletnega solnčnega božanstva: Radola,

*) Vuk rječn. s. v. Nočni povrat Trojanov že ga razodeva in ovaja nočnega solnčnega božanstva, ktero je brez vse toplotne moči, zato Trojanovo raztopljenje v solncu po dnevu. Pis.

Raduha — Radogasta. Krajna imena: Radoš, Radiga, Radinje, Radišica, Radislav, Radolinje, Radmar, Radmer, Radehova, Radomerje, Radomerščak, Radovič, Raduha, Raduš, Raduše, Radovan itd., ktera nosijo vesi, hribi in potoki, in ktera nahajamo po slovenskem in nemškem Štirskem, pričujejo, kako zelo obljubljeno je in bilo njegovo častje. Na Kranjskem opominja Radolica, ime reke in trga, ki ima kolesce, znamenje solnčnega kolesa za grb, na njegovo častje, in sicer v seseščini Triglava. Slovanski Radol — Raduh — Radogost se vjema z indijskim: Rama, kar tudi pomenja: radosten, — in ima pridevek: Bala-Rama, ali: Balabâdhra, der durch seine Kraft erfreuende, tudi Čri-Rama, der durch seinen Segen, sein Glück erfreuende, kakor Pott in Benfey razlagata ime. Kakor retranski Radegast ima levovo glavo, tako je indijski Bala-Rama oblečen z levjo kožo.

Pod imenom Trojan je bil brez dvombe češčen v dolini imenovani: Trojana na Kranjskem. Kakor Triglav-Trojan značuje trojnoedinega solnčnega boga, tako Trojana — trojnoedino boginjo zemlje — mladoletno pod imenom: Lada ali Vesna — poletno pod imenom: Živa in zimsko pod imenom: Baba ali Morena. Da so starodavni Slovenci Babo častili tudi kot zimsko boginjo, potrjuje še navada na sredpostno sredo — začetek mladoletja: — Babo žagati. Srbin imenuje cvetlico: Zvonček — Schneeglöcklein: Visibaba, kar zopet opominja na konec Babinega vladanja. Njeno častje je bilo posebno razširjeno v celjski okolici, tam najdeš krajna imena: Babino, Babino brdo, Babino kolen, Babin potok, Babino goro in zopet na severnem kraju: Dedna gora, Dedni dol, itd. Na Kranjskem v okolici triglavski: Babno polje — Babji zob. Primeri imena solčavskih planin Ded, Baba, Divica, Raduha.

Na slovenskorimskih kamenih in sicer na Koroškem najdenih spominjajo osebna imena: Baburus in Babecius na Babino častje, kakor ime (po mojem berilu): Trojna, — po Knabelnovem*): Trojana, ki se bere na slovenskorimskem spomeniku najdenem med sv. Katarino pri Offeneggju in Heilbrunnom v graškem političnem okrožji zraven imen: Oka, Elvima in Silisiana, katerim primeri slovanska: Oko, Okiš, Okat, Elva, Elivec, Siližka, Silejsa (Morožkin Imenoslov. s. v.) itd.**)

*) Glej Schriften des hist. Vereins für Steierm. XV. Heft.

**) Primeri krajna imena: Okič, Okovič, Silek, Silova, Sil, Silovec na nemškem Štajerji: Sileck, Silweg, Silwegerberg itd. Drugo slovensko ime v tem napisu je in sicer žensko: Elvima, suffix: im se najde v staroslov. participijih in adjektivih, primeri: ljubim, amatus in amibilis. Deblo el bi stavil, ker v staro-

*Radolna
naš Gorjan
Radna
polovici pri
Drogovici*

Imena: Trojan, Trojnat, Trojnar niso samo pri Slovencih navadna, nego tudi pri Rusih, Čehih in Polakih se že najdejo v najstarejši dobi.

Na noriških slovenskorimskih spomenikih sicer ni najti večglavnih božanstvenih podobščin, gotovo takošnih predstav niso dovoljili rimski oblastniki, ker znano je, kako so po rimskem kalupu prikročili ne samo politično, nego tudi bogočastveno življenje premaganih narodov, ali mnogokrat Triglava-Trojana nahajamo pod simboli troedinega solnca — z ovno — levjo in starčevo glavo, in sicer velikrat v družbi drugih solnčnih symbolov (glej Muhar Gesch. der Steiern. I. Band. Abbildungen Taf. VII Fig. 12. Taf. XVII Fig. XXIV. 3.) Priložena podobščina je posneta iz rimskega kamena vzdignega v steno gosp. Čeligijevega turna stoječega tik Drave v Mariboru. Ovnova glava — „Symbol der Brunstgluth,“ kakor Niklas Müller ta symbol tolmači, je znamenje jarega solnca. V mladoletji se solnčni bog oženi z boginjo zemlje, in ž njo rodi blagoslov leta. Ni toraj prikladnišega symbola za propljanje in rodovitnost, nego je oven. Jare (staroslov. jara, ver) so se Slovani tako veselili, da še danes Rusin pravi: Jar naša otec i maty; celo jar, ver, in jarec, jerše litev. eris, agnus so iz edne korenike, in jarčiti značuje: toliko kot: coire. Slovan poznamlja vse, kar se v mladoletji rodi, z besedo: jar — žito in živinico. Jar pa tudi pomenja topel vroč, jarko solnce je toplo solnce; nov vzrok jarca ovna vzeti za symbol jarega solnca, katero je množitelj črede. Z ovnovimi rogovi je predstavljen severnoslov: Bohuta-Bogota,* držeč v roci krogolino ali okolobar (Ring) znamenje solnčno tudi v grški mythologiji. Zraven reje goveje živine je cvetelo nekdanj in še sedaj ovčarstvo v pašepolnem Noriku, in toraj ni prikladnišega symbola za mladoletno solnce, katero pašo odpira, kakor je oven.

Leva nahajamo v egiptski hiroglyphiki kot symbol moči, mogočni bog nebes Neith je bil obražen kot mož z levjo glavo¹⁾. Tudi za izraz silne moči ljubezni je bil lev sta-

slovenščini še nahajamo tudi neprejetovane oblike k thematu: al — el, sansk. aru, rutilus, splendens, odtod jelen, cervus, proprie, Rothwild, jelva, abies, primeri staroslov. imena: Elec, Elivec, Elača, Elika. Kollar je bral na nekem retranskem maliku: Sil, sopet na drugem: Bel Sil, kar brez dvombe izrazuje: Belina silnega boga, primeri rusk: Silnoibog. Škoda, da se Kollarov rokopis: „Die Götter von Retra“ ne dá na svitlo.

*) Z besedo: Bog je toraj stari Sloven poznamljal nad vsem: lučno bitje, sansk. bhāga, luč. Bohinje = Boginje pod Triglavom je toraj mesto, v katerem je lučno solnčno božanstvo imelo svoje častje.

¹⁾ Fritsch: Uebersicht der Versuche zur Entzifferung der ägypt. Hieroglyph. str. 55,

rim umenitkom najprikladniši symbol¹⁾ celó kultura se je izobrazovala skoz vkročenega leva, zato boginja Kybele prijateljica človečanstva skoz kulturo se vozi na kolah, od levov vlečenih²⁾. S solncem je lev stopil v simboliško zavezo pri Egipčanih, kakor Harapollo pravi³⁾, pa tudi jim je služil za symbol vode, ker štropot in šum nilskih kataraktov so primerjali rjoventju silnega leva⁴⁾. Čudno je, da italški narodi leva kot symbol solnca in luči ne poznajo, toraj noriški spomeniki, na kterih je lev skoro povsod v družbi drugih solnčnih symbolov, kakor ovna, jastreba, sokola, labuda ne morejo rimskega početka biti. Takošne symbolike ni nikjer indi najti, nego na Štirskem. Že Mucharu so te predstave delale preglavico, in on jih je imel za Baphomete ne primislivši, da so baphometi iz dobe Templarjev, te pa najdemo na spomenikih z rimskimi napisi. Ker te predstave niso niti rimske niti grške, morale bi biti keltske, ako bi Noričani bili Kelti, ali po vsej Gallii zastoj iščeš kaj enacega.

Ostanki iz mythologije starodavnih Keltov nam nikjer ne kažejo leva, kot symbola solnčnih božanstev, kar se v Gallii najde levov — vsi spadajo v častje Heraklevo. Že ta okolščina, da troedinost solnca edino slovanski mythus simbolično izrazuje, je važna za našo predstavo, katero še tudi podpira druga, da naimer trivogli na naši podobščini isto troedinost poznamljajo. Že Schmidius je opazil to vlastovitost pisaje: *Forma triangularis apud Slavos nihil insuetum erat, sed in repraesentandis sacris probe observabatur.* (Chron. Zwikavi. pag. 344). Symbol solnca je lev edino pri Asircih, Arabljanih, v častji Heraklovem, v katerem pa več streže na moč, nego luč, Egipčanih, Indih in Slovanih. Ker še zraven ovna in leva symbolov jarega in pekočega letnega solnca nahajamo symbol starega (primeri rimski sol languidus) solnca v podobi dedove glave, ker ruske narodne pripovedke, kakor smo gori čuli, pravijo, da je večerom solnce: stari djed, ker je Kollar na Radegostovih retranskih podobščinah bral napis: „star Radegast,“ in retranski Vida-Djed Vsevjed*) ruskih narodnih pripoved, zraven dvojih mladih ima še starčevo glavo, ne more se tajiti, da ne bi starčeva glava v družbi naše in drugih enakih podobščin, tudi symbolovala solnca, in sicer ponočnega in zimskega solnca, katero je dobilo nasprot poldnevnu in poletnemu belemu svitlemu Belbogu — ime pristno: Črnobog. Na oslab-

¹⁾ Aelius Lampridus de Antonio Diadumeno V. ²⁾ Ovid Fast. 4, 215. ³⁾ Harapollo Hieroglyph 17. ⁴⁾ Creuzer Symbolik u Myth. I, 31.

*) Bog videnja (intelligentiae) in vedenja pa vé tudi davati svete (consilia), zato je gotovo ime: Svetved bilo tudi priimek solnčnega božanstva: Na slovensko-rimskem kamenu najdenem na Koroškem stoji: SVETVEDI, F. (filius.)

ljeno solnce strežejo levi z zaprtimi laboti, kateri se tudi najdejo na slovenskorimskih kamenih, novo pričevanje, da so starodavni Slovenci si večerno in zimsko solnce mislili brezmočno, symbol brezmočnosti pa je zopet: starost, in brezmočnega solnca: spavajoč lev.

Vse dosedanje teorije slovanskih mythologov, kateri so v staroslovanskem bogočastju iskali dualizma, dobrega in hudega principa — vse primere Triglava z indijskim božanstvom: Trimurti so — šepaste. Ponočni in zimski solnčni Bog (kot brezmočno solnce: Črnobog imenovano), se je po svoji delavnosti kot vladar podzemeljskega sveta predstavljal pod podobo psa samse ali komusa (Bullenbeisser); zato retranski Črnobog je obražen v podobi psa in ima napis: Črnobog pas. Tudi v Bambergu najdeni Črnobog je izobražen pod podobo psa samsa, kakor slika kaže, in je že Hanuš spoznal. Razkladbo tega mytha si prihranim za poseben spis, samo mimogredé omenjam, da tudi na rimskoslovenskih spomenikih psa zopet najdem v družbi solnčnih symbolov, postavim levov konjev, sokolov, kar zopet pričuje, da je solnčni Bog Slovanov bil kot ponočno in zimsko solnce vladar kraljestva umrlih.

V Triglavu-Trojanu imamo toraj iskati: juturno in pomladansko solnce, katero je imelo pri raznih slovanskih plemenih različna imena: Jutrobog, Jarilo, po različni svoji delavnosti, ono je božanstvo boja, kakor: Rugevit, Karevit, poguma in moči, kakor Ljutibog, Silnoibog, kakor vojščak in premagavec oblačnih pošasti, vi-harnih daimonov, — kakor: Krak, Krsnik, Kresnik; je vladar sveta na vse njegove četiri strane, zato četverolični Svetovit, kateri, kakor Svetovitev steber, najden v Zbruczu na Polskem, kaže, na katerem vidimo razen četveroličnatega junaškega mladenča, tudi še dete, symbol novorojenega solnca, in sklučenega starca, kateri obleži enak indiškemu: Kršna-Džaganatu (Džaganat znamenjuje isto, kar Svetovit) pod težo sveta nalik grškemu nosaču zemlje in neba — Atlasu; — je tudi prehodil vse stopinje svojega solnčnega življenja. Toraj zopet v Svetovitu nahajamo rojstvo, rast in postaranje solnca, — slabo dete — novorojeno solnce, junaškega mladenča — mladoletno in poletno solnce, — in pa bezmočnega starca — večerno, jesensko, zimsko solnce, katero — je tretje jestestvo ali bitje v trioseb-nem solnčnem božanstvu, ki se je v svoji celoti in edinosti velelo: Triglav-Trojan. Tako tudi v Svetovitu vkljub njegovih čveterih lic je izražena trojica.

Okvir, v katerem najdemo symbole Triglava, ima na naši podobščini zopet izraz trojice — brez vsega siljenja spoznaš lahko podobo srca. Mišljenje, da je solnce — srce nebes, bilo je pri starodavnih narodih sploh navadno. Že Ma-

krobij govori o solncu (Somnia Scip. I, 20): „Ita solis vis et potestas motus reliquarum luminum constituta dimensione moderatur, mens mundi ita appellatur, ut physici eum cor coeli vocaverunt.“ Te nazore najdemo v grškem Dionysu-Zagrev in mythu starokandinavskega srcežerca zmaja-velikana Tafnira, in slovenska narodna pesem je tudi ohranila spomin na predstavo solnca kot nebeško — kot zlato srce. Zapisal sem jo že leta 1837. med Ščavnico in Pešnico:

Sijaj, sijaj solnce

Zlato srčkeke,

Dala bom ti dala —

Rdeče jajčkeke.

Kedar bo priletela, —

Ptica lastovka, —

Zmeljica zvenela

Hüdega snegà.

Boš ti milo solnce —

Zlato srčkeke,

Melo dosti gostü, —

Pridejo svatje.

Janjček in jarica

Biček, icika *)

Cüzek in žrebička —

Bodta plesala.

Gotovo ima srce, ki se zraven drugih solnčnih atributov vidi na nekem retranskem maliku enak pomen. Napis na srcu: „roste,“ bi vtegnil izraževati, da novorojeno solnce raste; in na to mišljenje opominjajo podobe razne starosti na podobščini.

Spisatelj: „vitae St. Ottonis“ pripoveda, da je Triglav imel na glavi: „cidaris pokrivalo“, klobuk, čamer. Na priloženi podobščini sicer nikakošnega pokrivala ni, ali najdemo je na družih enacih predstavah (glej Muchar Gesch. d. Steierm. I. Band Abbild. tab. et Fig. cit).

Znamenito je, da ta pokrivala, koja nahajamo tudi na družih možkih glavah, so podobna kamilavkam pravoslavnih viših duhovnikov, tudi kaludžerov, in se bistveno razločujejo od pokrival, s katerimi so pokrita keltiška božanstva vzdiana v cerkvo: „Notre Dame“, v Parizu. Tako tudi v glavnih pokrivalih nahajamo slovansk značaj. Ker slovansk bog podzemeljskega svetá — oslabeledo staro solnce se najbolje vjema z egiptovskim Serapis, in ta je bil pooblaščen v

*) Icika v otročjem jeziku = telička, janjček = jagnjiček, jarica, mlada — jara ovca. Znamenito je, da se tudi polske narodne pesmi začnejo: Świéc, świéc sloneczko! dam ci jajeczko (Pauli pag. 33).

rinskem javnem bogočastji, zato je gotovo bil Črnobog, tretja oseba Trojana-Triglava, češčen pod imenom: Serapis; ker v Ptuji, kjer tudi se najdejo Triglavovi spomeniki, so rimski kameni z napisom: Serapi sacrum. Grško-latinski Pluto ni imel nikakoršne enakosti s slovanskim Črnobogom, zato tudi redkokrat v Noriku nahajamo spomenike Plutonu posvečene. Ni še doslé tudi nobeden spomenik v Noriku najden, kateri bi opominjal na častje keltskega solnčnega boga, postavim: Apollo Granus. In vendar so starodavni Kelti solnce ravno tako iskreno častili, kot Slovanje. Ni verjeti, da ne bi vsa keltska plemena imela enacega poznamenovanja za solnčnega boga, ker vendar enaka poznamenovanja najdemo saj za božanstva nebes pri Germanih in Slovanih.

Posebna vlastovitost slovanskih solnčnih božanstev so: krila. Tako je bil Marovit-Črnobog s perotmi oblečen, in Trojan ima voščena krila. Ta krila zopet niso druga, nego poedini deli njegovih symbolov — sokola, laboda, race, jastreba. Med retranskimi starotinami je na edni skledi obražen ptič, napis na skledi pa se po mojem in Kollarovem berilu glasi: Radegast tič. V Noriku najdeš obilo mladih možkih podobščin s krili, Nemškim starinoslovcem vse te podobe predstavljajo — Ikaru, in njih ne briga preišljevati, kako to, da te krilate podobe imajo tudi v rokah lok, ali bakljo, da so riboluskate, kakor severnoslovanski Marovit (o symboličnem pomenu ribe in njeni zavezi s solnčnim božanstvom govori obširno moj spis natisnjen v Letopisu slov. Matice za leto 1869.), kar vse v Ikarov mythus ne spada.

Sem spadajo resnične besede Schwartzove (Sonne etc. pag. 115): In besonderer Weise hat sich der Glaube eines Sonnenvogels noch bei den Indogermanen in der Urzeit entwickelt, indem die Vorstellung des Schwimmens, Dahingleitens durch ein himmlisches Meer und die himmlischen Wolckenwässer,*) welche wir an die Himmelskörper geknüpft sehen, denken liess. In dieser Bedeutung dürfte der Ursprung der Enten, der Gänse, namentlich: der Schwänne der verschiedenen Mythen zu suchen sein etc. Zato ima retranski Radegost raco na glavi in zopet jo najdeš na njegovih darilni skledi (na Svetovitovi darilni skledi vidiš laboda); in to pomenjajo tudi labodi na kodrastih in kitastih solnčnih glavah, ktere najdemo na noriških rimskoslo-

*) V slovanski mythologiji sokol in jastreb sta solnčna ptiča, zarad bistrrega svojega vida in drznega vzleta v solnčne krajine, tudi bistrosti solnčnih žarov; labod razun svoje bele svitle barve — znamenja svitlega solnea, — dalje utva — raca znata tudi simbolizovati vodo, v kateri najraje prebivata, in ktera je ozko združena s solnčnim častjem v slovanski mythologiji.

venskih spomenikih, in te krilate podobščine, so gotovo predstave solnčnih božanstev, kar tudi drugi attributi, postavim: lok, kij itd. potrjujejo.

Omeniti še se mora trivoglastnega značaja noriških rimskih spomenikov, in da v teh trivoglih pogostem najdemo solnčne symbole, postavim: pse, symbol solnčnega boga Črnoboga, jastreba, ali pa naravnost: solnčno glavo.

Trojnoedinost slovanskega solnčnega boga nam spričujejo še tudi drugi retranski maliki. Med njimi nam popisuje Masch (§. 189. Fig. 10.) enega tako-le: Na ednem drogu (Stange) so tri glave, največa predstavlja obličje starega bradatega moža. Drugo obličje je menjše od prejšnjega, lice je ljuto, brada močna in kodrasta. Tretja glava je najmenjša. Slednji dve glavi ste s šišakoma pokriti. Kdo ne bi v tem trilikastem maliku kmalo spoznal Triglava — v mladem obličji — znamenje jutrojarega, v junaško-ljutem — znamenje podnevno-letnega-gorečega, in v starem — znamenje ponočno-zimskega solнца? —

Zopet drugega malika vidimo (Fig. 11. §. 138) s troedinimi symboli. Podoba ima predi mlado prijazno lice z močnimi kosami (Locken), znamenje jarega solнца — na glavi sedi kronan orel znamenje kraljevskega letnega solнца, silnega vladarja svetá, in zadnja stran nam kaže pasjo glavo symbol Črnoboga — ponočnega in zimskega solнца. Da-si-ravno ruski: Hors (Hrs) ima človečje truplo, na katerem stoji pasja glava, in iz te glave se vzdigujeta kozja rogá, namesto človečjih nog ima: konjske, in na rokah namesto prstov — ptičje kremplje, vendar v tej predstavi zopet je izražena troedinost solнца, ker v njej nahajamo mladoletno solnce, čijega symboli so: človečje truplo — in kozja rogova, poletno solnce, čijega symboli so: orlovi ali jastrebovi kremplji, konjske noge, žezlo, ki ga malik drži, ogenj, ki pred njim gori — in ponočno zimsko solnce, čegar symbol je pasja glava. Izraženo je troje glavnih delavnosti solnčnih: rodenje, kraljevanje*) in sojenje mrtvih.

Slovenskorimsk kamen vzdian v steno kaplanije na Laškem (Tüffer) predstavlja ednako trojstvo solnčnega božanstva. Mladenič ima lik indijskemu solnčnemu Bogu: Jamatu v roci zanjko (Schlinge), zraven stoji cvetlica solnčanica in pa — pes (Muchar, l. c. Taf. XVIII, Fig. XVI. 2.)

Razun retranskih podobščin, ktere nam predstavljajo solnčno troedinost, govorijo tudi za resničnost teh nazorov napisi, ki se najdejo na retranskih Radogostovih podobah. Kollar je na njih bral: Radegast bel, rud, Star

*) Solnce se pri vseh Slovanih veli: Car, vladika, symbol vladarstva je pa žezlo. Pis.

00000328598

Radegast, cirn = črn. (Glej Krolmus, Posledni božište Črnoboha str. 18.). Ako že bi Triglava*) primerjal kakošnemu ednakemu božanstvu družih narodov, bi se ž njim vjemal po mojib mislih indiški: „Čiva triçiras = tričelat, ko še je bil češčen kot čist solnčen bog brez vseh poznejših theogonič-kih prirastkov. Nekaj sličnega nahajamo v grškem Apollonu, ki je Sol pri nebeščanih, Pater Liber — na zemlji, in Apollon pri podzemčanih in se zarad tega veli: triops (triok) in triglobolos (glej Serv. Bucol. V, 66. VIII. 75. Georg 1. 2. dalje: Script. rerum myth. II. 18). Tudi v egipt-skem solncečastju najdemo rojstvo (Harpichrut — Phochrat, Harpokrates), rast in mladištvo (Amun — Amon), možkost in junakost (Horus — Osiris), starost in slabost (Sarapis, Serapis) solnca (obširniše Prichard l. c. str. 94). Da naša predstava troedinega solnca ni kje egipt-skega početka, ne priča samo ta okolščina, da Egipčani svojih četverih potov solnca in četverih spremen letnih časov nikdar niso v edinosti predstavljali, ravno tako tudi ni Grki trojstva svojega Apollona. Zraven tega nahajamo zopet našo predstavo Triglava na nekem slovensko-rimskem spomeniku, v katerem so izobražene vse druge delavnosti solnčnega božanstva, in sicer s tako posebnim in vlastovitim značajem, da si teh podob v njihovi celoti in zvezi ne moremo iz nobene druge mythologije razlagati, nego iz — slovanske. Ta za slovansko mythologijo prevažen spomenik bodem razkladal v posebni obširni razpravi; končam toraj svoj pretres s popolnim prepričanjem, da je slovanski Triglav bil — solnčno božanstvo.

*) Tudi korotanski Slovenci so pod simboli: koze, leva in psa častili solnce. Herrmann piše o koroškem Millstatu, mestu kraj osjanskega (Ossiacher) jezera: Die ältesten Aufzeichnungen, die sich vorfinden, erzählen, es sei zu Millstat ein Gnadenort und Gnadenorakel gewesen. Auf drei Säulen standen Symbole der slavischen Gottheiten, und zwar auf der ersten ein Löwe, auf der zweiten ein Wolf (menda pes samsa?) und auf der dritten ein Ziegenkopf (Herrmann, Text zu Wagners Ansicht. von Kärnthen str. 103). Westphal (Monum. ined Tom. IV. pref 288) pa piše, da so Korotanci tudi pod symbolom bika nekakošno božanstvo častili — brez dvombe solnčno — primeri: Radegast Tyr = Tur, Kilbog = Kalbog od kal — kil = bik, v Kranjski gori: Kalček, Stierkalb, sansk. kala, bik. Volk vtegne tudi zimsko solnce predstavljati; Latvičani imenujejo grudnen — volčji mesec, in Polaci nosijo o kolednih praznikih mladega volka po vaseh. Volk je symbol podzemeljskega božanstva, ki je bilo pri Slovanih ponočno in zimsko solnce. Obširniše Schwenck Myth. der Slav. str. 289., ki ima volka v slovanski mythologiji za „Todessinnbild“, po Welckeru je volk symbol

